

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอผลการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ จะแบ่งออกเป็น 6 เรื่อง คือ

1. ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา
2. ปัญหาในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. ความสำคัญของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
4. โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
5. แนวคิดเกี่ยวกับการขยายการศึกษาภาคบังคับ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา

การที่การศึกษามีส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติอย่างใกล้ชิด เพราะ เป็นรากฐานสำคัญในการที่จะพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ ก่อนที่จะ เข้าสู่ตลาดแรงงานในสาขาต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนแล้วว่าประเทศใดก็ตามที่มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพมากที่สุดและสนองตอบต่อทิศทางการพัฒนาของประเทศมากที่สุด ประเทศนั้นก็จะเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาทุกด้าน ไม่ว่าจะเศรษฐกิจ การเมืองหรือสังคม (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2532) ดังนั้นความเสมอภาคทางการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาของรัฐ เพราะเป็นพื้นฐานที่จะช่วยแก้ปัญหาและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมให้เป็นธรรม รัฐจึงพยายามปรับปรุงระบบการศึกษาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมมากยิ่งขึ้น (จากรายงานของคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2521) จะเห็นว่ารัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา เมื่อวันที่ 25

มิถุนายน 2517 ในสมัยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาได้
 แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2518 ในสมัย
 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี คณะปฏิรูปการศึกษาได้เสนอราย
 งานฉบับที่ 5 เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษาต่อคณะกรรมการ
 บริหารสภาการศึกษาแห่งชาติแล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 มกราคม
 2521 ในสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้ลงมติให้
 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรับไปพิจารณา
 บรรจุในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (แผนการศึกษาแห่ง
 ชาติ, 2529) ได้เน้นถึงความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างมาก จะเห็นได้
 จากที่ระบุไว้ในหมวดต่าง ๆ คือ

หมวด 1 ความมุ่งหมาย ข้อ 5 ระบุว่า

"ให้มีความมั่นคงและผดุงความเสมอภาค ความสุจริตและมีความ
 ยุติธรรม)"

หมวด 2 แนวนโยบายการศึกษาของรัฐ ข้อ 17 และข้อ 23 ระบุว่า

17. รัฐพึงจัดและส่งเสริมมัธยมศึกษา เพื่อประกันความสามารถในโอกาส
 ที่จะเข้ารับการศึกษาระดับนี้ของพลเมือง โดยจัดให้สอดคล้องและสนอง
 ความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตลอดจนให้ประสบการณ์
 ในการทำงาน

23. รัฐพึงระดมเลือกทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากรัฐและท้องถิ่น
 เอกชนและผู้รับการศึกษามาใช้ในการจัดการศึกษา หาวิธีการสรรหา
 ทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยคำนึงถึงความเสมอภาคระหว่างท้องถิ่นและ
 สถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

หมวด 7 การระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา ข้อ 54 ระบุว่า

"54. รัฐพึงเพิ่มงบประมาณทางการศึกษาสำหรับการศึกษาทุกระดับ และ เน้นความสำคัญของการศึกษาภาคบังคับและการศึกษานอกโรงเรียนเป็นพิเศษ ทั้งนี้โดยอาศัยหลักความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา"

จะเห็นว่ารัฐให้ความสำคัญเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเฉพาะในข้อ 54 แสดงว่ารัฐยอมรับถึงกับยอมลงทุนทางการศึกษา (Educational Investment) ดังจะเห็นได้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมาได้มีการกำหนดเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาไว้ทุกฉบับ ดังนี้

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ได้กำหนดเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาไว้ในแนวนโยบายของแผนพัฒนา ข้อที่ 8 ดังนี้

8. จัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยรัฐจะเร่งรัดจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงทุกท้องถิ่น ส่วนการศึกษาที่ไม่ใช่ภาคบังคับรัฐจะสนับสนุนให้จัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาโดยเสมอภาคกันตามกำลังทาง เศรษฐกิจและความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่น

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520)

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้กำหนดเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาไว้ในแนวนโยบายแผนพัฒนา ข้อที่ 7 ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524)

7. จัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมุ่งทั้งการกระจายสถานศึกษาทางด้านวิชาชีพให้เพียงพอกับความต้องการกำลังคนของประเทศ และการสร้างเสริมวิชาชีพในสถานศึกษาต่าง ๆ พร้อมทั้งสนับสนุนให้ชาชนบทและกลุ่มที่มีโอกาสน้อยได้รับบริการทางการศึกษาในอัตราส่วนที่มากขึ้นเป็นพิเศษ

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดแนวทางพัฒนาการศึกษาไว้ในข้อ 3. ความเสมอภาคทางการศึกษา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529)

3. จัดและส่งเสริมการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งผู้ที่อยู่ในชนบทให้มีโอกาสรับการศึกษาที่สูงขึ้นและมากขึ้น พร้อมทั้งปรับปรุงการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานทัดเทียมกันในแต่ละสถานศึกษาและแต่ละระดับการศึกษา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทั้งในด้านโอกาสและคุณภาพทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาไว้ ดังนี้

ความเสมอภาคทางการศึกษาหมายถึงหลัก 2 ประการคือ ความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษารวมทั้งในโรงเรียนและโอกาสที่จะพัฒนาทักษะและความสามารถทางสติปัญญาของเด็กทุก ๆ คน โดยไม่คำนึงถึงภูมิฐานะหรือสภาพแวดล้อมทางบ้าน คำว่า "ความเสมอภาค" ในที่นี้มีได้หมายความว่า ทุกคนควรได้รับการศึกษาและมีอาชีพในระดับเดียวกันหมด แต่หมายความว่าทุกคนควรได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันในอันที่จะดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างดีที่สุดในอันที่จะเท่าเทียมกันในด้านความสามารถของแต่ละคนจะอำนวย และมีโอกาสจะได้รับเสมอภาคดังกล่าวนี้เองที่เราควรจะส่งเสริมและกระจายออกไปให้ทั่วถึงกัน

เจมส์ โคลแมน (James Coleman, 1975) ได้กล่าวสรุปความหมายของคำว่า "ความเสมอภาคทางการศึกษา" ไว้ว่า

ความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นการให้การศึกษาที่จะให้เด็กทุกคนได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่เพื่อที่จะลดความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ ซึ่งเนื่องมาจากสภาพทางบ้านของเด็กให้น้อยลง อันจะมีผลกระทบต่อชีวิต และการประกอบอาชีพของเด็กในอนาคตด้วย ความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นวิถีทาง ไปสู่โอกาสในชีวิตของบุคคล

นอกจากนี้ รัฐสรรค์ ธนพรพันธ์ (2518) ได้สรุปความหมายของคำว่า "ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา" ไว้ว่า

1. ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา หมายถึง สภาวะการณ์ที่มีการให้หลักประกันแก่เด็กแต่ละคนได้ศึกษาเล่าเรียนตลอดระยะเวลาหนึ่งตามความสามารถและสติปัญญา

2. ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา หมายถึง ปรากฏการณ์ที่เด็กทุกคนมีโอกาสได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน

3. ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา หมายถึง สภาวะการณ์ที่เด็กทุกคนได้รับการถ่ายทอด และพัฒนาทักษะ และความรู้ขั้นพื้นฐานอันจำเป็นแก่การอยู่รอดแห่งชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2524) ได้กล่าวถึงการจัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา ไว้ 3 ประการ คือ

1. โอกาสในการเข้าศึกษา
2. โอกาสในการได้เข้ารับการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา
3. ค่าใช้จ่ายของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนและสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

รัฐ

ในงานวิจัยของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2517 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2517) ได้จำแนกโอกาสทางการศึกษาออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. โอกาสในการได้เข้าศึกษาในโรงเรียนอย่างเสมอภาคกัน
2. โอกาสที่จะได้พัฒนาสมรรถภาพสูงสุดของผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจของเด็กแต่ละคน

ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาจึงมิได้หมายความว่าเพียงว่าทุก ๆ คนจะต้องได้รับการศึกษาดัง ๆ กัน แต่หมายความว่าถ้าเรียนในระดับใดระดับหนึ่งแล้วทุกคนจะมีโอกาสได้อย่างดีที่สุกภายใต้สมรรถภาพสูงสุดของตน

ความเสมอภาคทางการศึกษาต้องสอนสิ่งที่สอดคล้องกับชีวิตนักเรียนและการค้นคว้าหาความถนัดของแต่ละบุคคล โอกาสเท่าเทียมกันสำหรับทุกคนไม่ได้หมายความว่าทุกคนเท่าเทียมกันในเชิงปริมาณซึ่งหมายความว่าทุกคนได้รับการศึกษาเท่ากัน แต่หมายความว่าทุกคนได้รับการศึกษาถูกต้องตามโอกาสและศักยภาพของแต่ละบุคคล

สถานการณ์แห่งความเท่าเทียมหรือเสมอภาคมีลักษณะเฉพาะอยู่ 2 ประการคือ ประการแรกจะต้องจัดสรร แบ่งปันหรือให้ความช่วยเหลือด้วยความเท่าเทียมกันแก่โรงเรียนหรือนักเรียนที่มีความเท่าเทียมกันอยู่แล้ว ประการที่สองจำเป็นต้องจัดสรร แบ่งปันหรือให้ความช่วยเหลือด้วยความไม่เท่าเทียมกันแก่โรงเรียนหรือนักเรียนที่มีความไม่เท่าเทียมกัน นั่นคือให้หรือช่วยเหลือด้วยสิ่งของหรือจำนวนที่ไม่เท่าเทียมกันแก่คนที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันเกิดขึ้น กล่าวในแง่การลงทุนทางการศึกษา การจัดสรรงบประมาณให้แก่โรงเรียนที่ยากจนย่อมมากกว่าการจัดสรรงบประมาณให้แก่โรงเรียนที่มั่งมีอยู่แล้ว (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2524)

ความเสมอภาคในการจัดการศึกษาจึงมองได้หลายทาง เช่น จากแนวนโยบายของรัฐบาลแต่ละยุคแต่ละสมัย จากแผนการศึกษาแห่งชาติ จากการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น จากสิ่งเหล่านี้ได้เน้นความเสมอภาคของการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ กัน ได้แก่ ความเสมอภาคของโอกาสในการได้รับการศึกษา ความเสมอภาคในการได้รับวัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษา ความเสมอภาคในการกระจายครูทั้งจำนวนและคุณภาพ อัตราส่วน นักเรียนต่อห้องเรียน อัตราการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบแต่ละระดับชั้น เป็นต้น

ในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมตามระบอบประชาธิปไตย คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาและคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดความเสมอภาคที่พึงประสงค์ตามแนวปฏิรูปการศึกษาไว้ 3 ประการคือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2532)

1. ความเสมอภาคในด้านสิทธิในระดับการศึกษาภาคบังคับ รัฐจะต้องให้ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาโดยเสมอภาคกัน โดยมียอมให้ความแตกต่างเกี่ยวกับเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ฐานะ เศรษฐกิจ และถิ่นที่อยู่เป็นข้อจำกัดแต่ประการใด ทั้งนี้เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับสำหรับคนส่วนใหญ่ของประเทศและเป็นการศึกษาที่ให้ผลตอบแทนแก่สังคมสูงกว่าบุคคล

2. ด้านความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาที่สูงกว่าชั้นมูลฐานนั้น รัฐจะให้ทุกคนมีโอกาสและมีเสรีภาพที่จะได้รับการศึกษาโดยเสมอภาคกัน ทั้งนี้เพราะเป็นการศึกษาที่มีใช้เพื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นการศึกษาที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้เรียนมากกว่าแก่สังคมโดยส่วนรวม ในกรณีที่เป็นผู้ยากไร้ รัฐต้องพิจารณาให้ทุนการศึกษาอย่างเสมอภาคด้วย

3. ด้านความเสมอภาคในการที่จะได้รับการสนับสนุนในการจัดการศึกษานั้น รัฐต้องให้ความสนับสนุนในอัตราส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำค่าสูงไม่ว่าสถานศึกษานั้น จะตั้งอยู่ในเมืองหรือชนบทห่างไกล ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้คุณภาพของการศึกษาในท้องถิ่นต่าง ๆ อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

2. ปัญหาการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

จากผลการสรุปการพัฒนาการศึกษาและประเด็นปัญหาหลักของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) พบปัญหาการศึกษาโดยทั่วไปทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพพอสรุปเป็นปัญหาการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พอสรุปได้ดังนี้

2.1 ปัญหาโรงเรียนรับนักเรียนไม่ได้ความเป้าหมาย การขยายการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นยังไม่ขยายได้อย่างกว้างขวางตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังจะเห็นได้ว่า อัตราการเรียนต่อ ม.1 มีเพียงร้อยละ 40 เท่านั้น นอกจากนี้แล้วในปลายแผนฯ คือปี 2528 และ 2529 จำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในชั้น ม.1 ในปี 2528 กลับลดลงและจากการที่จำนวนนักเรียนไม่ได้ตามเป้าหมายก่อให้เกิดปัญหาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กตามมาอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529)

2.2 ปัญหานักเรียนออกกลางคัน ในอัตราการออกกลางคันในปี พ.ศ. 2521-2523 มีอัตรานักเรียนที่ออกกลางคันโดยไม่เข้าเรียนต่อที่ใด

จำนวนมากในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และมีแนวโน้มลดลง ในปี พ.ศ. 2523 แต่ นักเรียนในชั้นนี้ยังคงมีอัตราส่วนมากกว่าทุกชั้นในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชนิดา รัชพลเมือง, รัตนา ตุงคสวัสดิ์ และประภาศรี สีหอาไพ, 2527)

2.3 ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณการศึกษา สมศักดิ์

ศรีมาโนชน์ (2524) กล่าวว่า การเร่งเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับท้องถิ่นหรือตำบลอย่างรวดเร็ว โดยอ้างว่าเป็นความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นแทนที่จะเป็นการแก้ปัญหาหรือเพิ่มอัตราส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาให้สูงขึ้น กลับกลายเป็นการสร้างปัญหาในกรมสามัญศึกษา เพราะงบประมาณในการสร้างอาคารเรียนถาวร และดำเนินการต่าง ๆ จะได้เพิ่มขึ้นไม่เกิน 10% ซึ่งไม่พอสร้างโรงเรียนให้คึกคักได้ทุกโรงเรียน และยังปรากฏว่าจำนวนนักเรียนที่เข้าศึกษา ลดลงเรื่อย ๆ

สุกัญญา นิยังกร (อ้างอิงจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526) ได้วิจัยเรื่อง "การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาในระดับต่าง ๆ" พบว่า ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดปัญหาด้านปริมาณครู อาคาร สถานที่ อุปกรณ์การเรียน การจัดสรรงบประมาณ ระบบการคลัง เป็นการควบคุมอำนาจส่วนกลางมากเกินไป ไน้มเอียงให้งบประมาณแก่จังหวัดที่มีเศรษฐกิจดีมากกว่าจังหวัดที่ด้อย มีปัญหาเรื่องการรวบรวมข้อมูลไม่เป็นระบบ จัดงบประมาณไม่สัมพันธ์กับจำนวนโรงเรียนมากกว่าคำนึงถึงผลผลิตรายหัวของจำนวนนักเรียนในจังหวัดทำให้ขาดแคลนความเสมอภาคในระดับจังหวัดอย่างมาก

2.4 ปัญหาความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา

2.4.1 ปัญหาความแตกต่างในคุณภาพของสถานศึกษา โดยเฉพาะระหว่างสถานศึกษาในเมืองและชนบท โรงเรียนที่มีคุณภาพดีมักอยู่ในเมืองและผู้เข้าศึกษาได้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางการเรียนและฐานะเศรษฐกิจดี และส่วนใหญ่มักจะดีกว่าในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมจึงต้องเข้าศึกษาในโรงเรียนที่ดีกว่าในคุณภาพ ทำให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาในคุณภาพที่แตกต่างกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529)

ทองคুম หงส์พันธ์ (2530) กล่าวว่า

ปัญหาเรื่องความไม่เสมอภาคในระดับมัธยมศึกษาชั้นค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในเรื่องของฐานะและคุณภาพของโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวโยงไปสู่ต้นตอของปัญหาการสอบคัดเลือกเข้าโรงเรียนมัธยมด้วย หากขึ้นปล่อยไว้ให้สภาพเป็นอยู่เช่นนี้ เราจะไม่สามารถพัฒนาคุณภาพโรงเรียนมัธยมให้ใกล้เคียงกันได้

2.4.2 ปัญหาความแตกต่างในฐานะผู้ปกครอง ปัญหานี้ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างมาก กล่าวคือ ผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับมักจะเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า และอยู่ในเมืองมากกว่าชนบทห่างไกล ครอบครัวที่ยากจนได้รับโอกาสเข้าศึกษาน้อยกว่าและมีคุณภาพที่ด้อยกว่าไม่สามารถสอบคัดเลือกหรือสมัครเพื่อการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาได้

สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ (2525: 13-14 อ้างถึงในสมพงษ์ พลสูงเนิน, 2531) กล่าวว่า

การจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาลงไปถึงระดับตำบล จากการประเมินผลตามโครงการ พบว่า โรงเรียนในชนบทและโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลกลางเมืองออกไปมักจะมีนักเรียนเข้าเรียนไม่เต็มเป้าหมายและนักเรียนที่สมัครเข้าเรียนก็มาเรียนไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากปัญหาความยากจนทั้งที่รัฐได้มีโครงการต่าง ๆ ช่วยเหลืออยู่

2.5 ปัญหาจากระบบบริหารและการจัดการศึกษา องค์กรกลางในการบริหารงานของกรมสามัญศึกษายังอยู่ที่ส่วนกลาง แม้จะได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสามัญศึกษาจังหวัดและคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับจังหวัดเพื่อทำหน้าที่วางแผนและงานพัฒนาการศึกษาของจังหวัด แต่อำนาจการตัดสินใจและการบริหารงานส่วนใหญ่ยังคงอยู่ส่วนกลางทำให้เกิดความล่าช้าในการบริหารงานและแก้ไขปัญหา จึงสมควรที่จะพัฒนาและกระจายอำนาจในการบริหารและการจัดการศึกษาไปยังท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

2.6 ปัญหาการบริหารและการใช้หลักสูตร การใช้หลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งเป็นหลักสูตรกว้าง โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจจุดหมาย

และหลักการของหลักสูตรดีพอ รวมทั้งไม่เข้าใจวิธีสอนแม้จะอาศัยกลุ่มโรงเรียน
เรียนดำเนินการมากชั้นก็ตาม

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (2530) กล่าวถึงจุดวิกฤติของการศึกษา
ไทยในระดับมัธยมศึกษาว่า "จุดวิกฤติอีกประการหนึ่งก็คือ ไม่ว่าจะทุ่มเทงบประมาณ
จำนวนมากลงไปเพิ่มคุณครูและกู้เงินมาสร้างโรงเรียนในรูปแบบ
ต่าง ๆ สักเพียงใด แต่คุณภาพทางการเรียนก็ยังตกต่ำไม่มีวันว่าจะถึงระดับ
ที่น่าพอใจได้ จากงานวิจัยของกรมวิชาการพบว่า มีวิชาพลานามัยวิชาเดียวเท่า
นั้นที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงปัญหาการ
ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ดังต่อไปนี้ (2532)

1. อัตราการเรียนต่อของผู้จบประถมศึกษาสู่ระดับมัธยมศึกษาค่อนข้างต่ำมาก โดยเฉพาะในปี 2531 อัตราการเรียนต่อของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าสู่ชั้นมัธยมต้นเพียงร้อยละ 43.37 ซึ่งยังห่างไกลเป้าหมายร้อยละ 60 เมื่อสิ้นแผนฯ 6 และหากพิจารณาทางด้านอัตรานักเรียนมัธยมต้นต่อประชากร ก็จะประมาณร้อยละ 32.9 เท่านั้น ในปี 2530 ซึ่งต่ำกว่าหลาย ๆ ประเทศในกลุ่มอาเซียนด้วยกัน

2. เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่านอกจากอัตราเรียนต่อจะค่อนข้างน้อยดังกล่าวแล้วส่วนใหญ่เด็ก ๆ ในเขต กทม. จะมีอัตราเรียนต่อค่อนข้างสูง คือร้อยละ 95.2 ในขณะที่เด็กภูมิภาคเรียนต่อน้อยมาก กล่าวคือ มีเด็กในต่างจังหวัดกว่า 54 จังหวัด ที่อัตราการเรียนต่อไม่ถึงร้อยละ 50 และเมื่อพิจารณาต่อไปก็จะพบว่าจังหวัดในเขตยากจนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราเรียนต่อเกินร้อยละ 20 เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

3. สาเหตุของการไม่เรียนต่อที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ ปัญหาความยากจนของผู้ปกครอง ซึ่งไม่อยู่ในฐานะที่จะส่งเสียได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองในเขตชนบทยากจน

4. สถานการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นถึงปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ
สำหรับการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคตได้แก่

4.1 ช่องว่างของความแตกต่างทางด้านรายได้ ระหว่างชนบทกับเมือง จะมากขึ้นอีกในอนาคต ตามสมมุติฐานที่ว่าการศึกษามีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพ และเป็นพื้นฐานของการพัฒนา

4.2 แรงงานไทยที่จะออกสู่ตลาดแรงงานของประเทศส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาเพียงแค่ประถม 6

3. ความสำคัญของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

กรมสามัญศึกษาได้สรุปเหตุผลในการส่งเสริมให้นักเรียนที่จบชั้นประถมปีที่ 6 ได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไว้ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา 2530)

1. เพื่อให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นจากระดับประถมศึกษา ให้มีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

2. เพื่อลดช่องว่างของความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาระหว่างเยาวชนในเมืองและ เยาวชนในชนบท

3. เพื่อให้มีผลต่อการแก้ปัญหาการว่างงานและการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมืองของเยาวชนและประชาชนในชนบท

4. เพื่อสนองนโยบายตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 ของกระทรวงศึกษาธิการ ในเรื่องการขยายโอกาสทางการศึกษาในเขตชนบท

นอกจากนี้ พนม พงษ์ไพบูลย์ (2532) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการมัธยมศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้กว้างขวางขึ้น ดังนี้

ความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้กว้างขวางนั้นมีใช้เพียงจะ เกิดขึ้นในช่วงเร็ววันนี้ รัฐได้พยายามเร่งขยายการศึกษาระดับมัศึกษามาโดยตลอด โดยเฉพาะในแผนพัฒนาการศึกษาลดับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าให้เร่งขยายการจัดมัธยมศึกษาตอนต้นให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยเฉพาะในเขตพื้นที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำ...

ความจำเป็นที่ต้องเร่งขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยเฉพาะ
ตอนต้นให้กว้างขวางขึ้นนั้นมีเหตุผลทาง เศรษฐกิจและสังคมสนับสนุนอยู่ไม่น้อย

ในระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมาได้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายมีผล
ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจของประเทศ เหตุการณ์เหล่านี้มี
ทั้งที่เกิดขึ้นจากนอกประเทศ ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย และ เหตุการณ์ที่เกิด
ขึ้นในประเทศเอง ความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจโลกส่งผลกระทบต่อให้มี
การเคลื่อนย้ายสถานประกอบการและโรงงานอุตสาหกรรมจากประเทศที่พัฒนา
แล้วมายังประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ต้องใช้แรงงาน
เป็นจำนวนมาก ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบนี้ ดังจะเห็นได้จากการขยาย
ตัวด้านการลงทุนทางอุตสาหกรรมในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกระทั่ง
ประเทศไทยมีผลิตผลทางอุตสาหกรรมเป็นสินค้าส่งออกนำหน้าผลิตผลทางด้าน
เกษตรกรรม สินค้าส่งออกหลักที่สำคัญหลายชนิดเป็นสินค้าภาคอุตสาหกรรม
เช่น สิ่งทอ ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องเล่นเด็ก อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ฯลฯ
และยังมีสินค้าอื่น ๆ อีกหลายชนิด ในขณะที่เดียวกันสินค้าภาคเกษตรก็มีการ
ขยายตัวด้านเกษตรกรรมสมัยใหม่ขึ้นมาก เช่น สับปะรดกระป๋อง ปลากระป๋อง
กาแฟ นอกจากนี้ยังมีการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ส่ง
ผลกระทบต่อโครงสร้างทาง เศรษฐกิจและประชากรของประเทศ เดิมประชากร
ไทยกว่า 80% ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เริ่มลดลงเหลือประมาณ 67% และ
คาดว่าจะลดลงเหลือเพียง 50% ในเวลาไม่เกิน 10 ปีข้างหน้า จากการ
คาดคะเนพบว่า ในอนาคตผู้ประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมจะเป็นประมาณ 20%
และด้านบริการเป็นประมาณ 30% เมื่อประชากรจะต้องเข้าสู่อาชีพสมัยใหม่เพิ่ม
ขึ้นย่อมมีผลถึงระบบการศึกษาที่จะต้องเตรียมคนให้มีความพร้อม เข้าสู่อาชีพใหม่
ที่เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นด้วย ซึ่งหมายถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาชั้น
พื้นฐานให้กว้างขวางและสูงขึ้นด้วย

การเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
เช่นเดียวกัน คนที่จะมาสู่ภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและบริการที่เพิ่มขึ้นย่อม
หมายถึงการดึงดูคนจากภาคเกษตรกรรมให้ลดลง คาดว่าจะมีการเคลื่อนย้าย
ประชากรจากชนบทมาสู่เมืองเพิ่มขึ้น คนเหล่านี้ถ้าขาดการเตรียมความพร้อม
ที่ดีพอสมควรก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหาที่ยากมากมาย ทั้งในสังคมชนบทดั้งเดิม

และสังคมเมืองที่จะขยายตัว ปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาความปลอดภัยและปัญหาอื่น ๆ ก็อาจจะเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวเช่นกัน การวางแผนแก้ปัญหาที่ติดหนี้ไม่พ้นการศึกษาที่ต้องสร้างคนที่ดีในสังคมให้สามารถต่อต้านพยาธิทางสังคม ที่อาจแพร่กระจายเพิ่มขึ้นในวันข้างหน้า

ประชากรวัยแรงงานของไทยที่เป็นอยู่ใน พ.ศ. 2529 เป็นผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าประมาณ 84% อีก 8.8% จบชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ต่ำมาก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนได้รับการศึกษาให้ถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างน้อยเป็นจำนวนมากขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคมที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

4. โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษาเป็นโครงการหนึ่งซึ่งส่งเสริมให้นักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลปัจจุบันและกระทรวงศึกษาธิการ โดยโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษามีชื่อว่า คอมต.สศ. หมายถึงโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถเรียนได้ตามความต้องการและความพร้อม เพื่อให้นักเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มากขึ้น โรงเรียนจึงจัดการเรียนการสอนเป็น 2 แบบ คือ (กรมสามัญศึกษา, 2530)

1. แบบปกติ คือ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 นักเรียนจะมีเวลาเรียน 35 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน
2. แบบกึ่งระบบโรงเรียนคือ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 แต่มีเวลาเรียนต่างจากนักเรียนที่เรียนแบบปกติ การเรียนแบบกึ่งระบบโรงเรียน นักเรียนจะมีเวลาเรียนในห้องเรียนสัปดาห์ละ 22 คาบ เรียนนอกห้องเรียนอย่างน้อยเฉลี่ย 13 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน การจัดการเรียนแบบนี้เป็นการจัดเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของนักเรียนที่ไม่มีโอกาสมาเรียนที่โรงเรียนเต็มเวลาตามที่หลักสูตรกำหนด ด้วยเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ทางโรงเรียนจะกำหนดรูปแบบการเรียน

และการประเมินผล ในลักษณะต่าง ๆ เป็นการทดแทนเวลาที่นักเรียนไม่ได้เรียนในห้องเรียน ดังนั้นนักเรียนที่เรียนแบบกึ่งระบบโรงเรียน จึงเรียนได้ครบตามหลักสูตรที่นักเรียนแบบปกติเรียนเช่นกัน

เหตุที่ต้องขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (กรมสามัญศึกษา, 2530)

1. เพื่อให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาสูงขึ้นจากระดับประถมศึกษา ให้มีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน
2. เพื่อลดช่องว่างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาระหว่างเยาวชนในเมืองกับเยาวชนในชนบท
3. เพื่อให้มีผลต่อการแก้ปัญหาการว่างงานและการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมืองของเยาวชนและประชาชนในชนบท
4. เพื่อสนองนโยบายตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ที่ 6 ของกระทรวงศึกษาธิการในเรื่องการขยายโอกาสทางการศึกษาในเขตชนบท

จากสภาพโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตชนบท ในปัจจุบันพบว่า

1. ในปีการศึกษา 2529 โดยเฉลี่ยทั่วทั้งประเทศนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพียงร้อยละ 41 ในจำนวนนี้ร้อยละ 70 เป็นเด็กในเมือง
2. บางจังหวัดโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพียงร้อยละ 20 และเป็นเด็กในชนบทไม่ถึงร้อยละ 10
3. แนวโน้มการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่ละปีได้ลดต่ำลงเป็นลำดับ

ซึ่งนอกจากสภาพโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนในชนบทแล้วยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้การศึกษาคือในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีเป็นจำนวนน้อย เช่น

1. ความยากจนของพ่อแม่ผู้ปกครอง
2. พ่อแม่ ผู้ปกครองบางกลุ่มมีความคิดเห็นว่าการเรียนต่อของเด็กในระดับมัธยมศึกษาไม่ได้มีส่วนช่วยพัฒนาสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว
3. พ่อแม่ ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานอยู่ช่วยทำงานบ้านและงานอาชีพ
4. โรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ห่างไกลจากบ้าน ไม่สะดวกในการเดินทาง
5. มีปรากฏการณ์บางเรื่องบังเกิดขึ้น เป็นเหตุให้ผู้ปกครองเข้าใจว่าการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาเป็นเหตุให้เยาวชนไม่ช่วยพ่อแม่ผู้ปกครองทำงาน แต่กลับทิ้งถิ่นฐานบ้านช่อง เรือกสวนไร่นา เข้ามาอยู่ในเมือง

ดังนั้นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้จัดตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์และ เป้าหมาย ดังนี้

1. ให้เด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตชนบทเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีจำนวนสูงขึ้นถึงร้อยละ 30 ในปี 2534
2. ลดค่าใช้จ่ายของพ่อแม่ผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อโดยไม่ต้องชำระ เงินบำรุงการศึกษา ค่าหนังสือเรียนและลดค่าใช้จ่ายด้านกิจกรรมต่าง ๆ
3. ให้นักเรียนสามารถเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนใกล้บ้านในระยะทางไม่เกิน 10 กม. หรือให้มีความสะดวกในการเดินทาง
4. เปิดโอกาสให้นักเรียนช่วยเหลืองานบ้านและการประกอบอาชีพของผู้ปกครองในช่วงเวลาครึ่งวันหรือในเวลาเร่งรัดในการทำงานอาชีพของผู้ปกครอง
5. ให้นักเรียนมีงานทำ สามารถประกอบอาชีพตามสภาพทรัพยากรของท้องถิ่น โดยเฉพาะงานอาชีพตามแนวทางอาชีพของพ่อแม่ผู้ปกครอง

โดยหากเรามองวัตถุประสงค์และ เป้าหมายของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาจะพบว่าโครงการนี้มุ่งสนองนโยบายของรัฐบาล และกระทรวงศึกษาธิการดังนี้

1. มุ่งสนองการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะในชนบท ตามนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ
2. เตรียมการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี ในแผนพัฒนาการศึกษาฉบับต่อไป
3. ลดปัญหาการว่างงาน ความยากจน และการมีหนี้สินของคนในชนบท
4. แก้ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้ามาในเมือง
5. ยกกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท

เห็นได้ว่าโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาได้มีวัตถุประสงค์ที่จะขยายปริมาณการเรียนต่อของเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 30 โดยตั้งเป้าหมายไว้ให้ได้ครบจำนวนในปี พ.ศ. 2534

นอกจากนี้ จากจุดประสงค์ของโครงการที่มุ่งประเด็นไปยังชนบทเป็นส่วนใหญ่จึงถือได้ว่าจะเป็นการพัฒนาการศึกษาของชนบทให้เพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่งด้วย และจากการที่โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาได้มีการสอนวิชาอาชีพ รวมทั้งยังได้ส่งเสริมการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับชนบทจะทำให้ชาวชนบทรวมทั้งผู้ที่เข้ามาเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาสามารถประกอบอาชีพได้โดยส่วนตัว และก็จะมีผลโดยรวมที่จะแก้ไขปัญหาการว่างงานและความยากจน ทั้งยังช่วยให้ชาวชนบทมีอาชีพและรายได้ไม่พำกันหลังไหลอพยพกันเข้ามาในเมือง

กรมสามัญศึกษาได้มีการวางหลักการที่จะทำให้การศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีปริมาณสูงขึ้น โดย

1. ต้องได้รับความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างบุคลากรหลักของกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน
2. ต้องได้รับการประสานงานและความร่วมมือกันระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. กำหนดให้โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นระดับตำบลในเขตชนบทมีการบริหารหลักสูตรเป็น 2 โปรแกรมคือ โปรแกรมในรูปแบบตามระบบ

โรงเรียนธรรมดา และโปรแกรมในรูปแบบกึ่งระบบโรงเรียนที่เพิ่มขึ้นอีก โดย
จัดสอนวิชาสามัญเต็มตามหลักสูตรเพียงครึ่งวัน ส่วนอีกครึ่งวันให้เรียนวิชาอาชีพ
และ ฝึกหรือช่วยการประกอบอาชีพของบิดามารดา หรืออาจจัดเวลาเรียนตาม
ความเหมาะสมกับฤดูกาลในการประกอบอาชีพของบิดา มารดา ผู้ปกครอง

4. ลักษณะวิชาอาชีพ เน้นหนักในลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

4.1 อาชีพตามแนวทางอาชีพของผู้ปกครอง

4.2 อาชีพต่าง ๆ ที่มีทรัพยากรและวิทยาการในท้องถิ่นเกี่ยว

หนน

4.3 อาชีพต่าง ๆ ตามความต้องการและความเป็นไปได้ใน

ชุมชน

4.4 อาชีพต่าง ๆ ที่ดำเนินการในฐานะเป็นเครือข่ายของ

หน่วยผลิตใหญ่

5. ส่งเสริมให้ใช้วิทยาการท้องถิ่นเข้าช่วยครูในการสอนวิชาอาชีพ
ทั้งในโรงเรียนและการฝึกอาชีพในสถานประกอบการของวิทยากรนั้น

6. ช่วยเหลือผู้ปกครองนักเรียน ลดค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนของ
เด็กไม่ต้องชำระ เงินบำรุงการศึกษา ค่าหนังสือเรียน และลดค่าใช้จ่ายในด้าน
กิจกรรมต่าง ๆ

7. การบริหารงาน ใช้โครงสร้างการบริหารงานที่มีอยู่แล้วใน
ปัจจุบัน คือ

- คณะอนุกรรมการการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

จังหวัด

- คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.)

- คณะกรรมการสามัญศึกษาจังหวัด

ทั้งนี้จะต้องประสานงานและร่วมมือกับคณะกรรมการ องค์กรและ
หน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนอีกด้วย

8. โครงการนี้ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้เป็นโครง
การเพิ่มเติมขั้นในแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 6 ของกรมสามัญศึกษา และ
กรมสามัญศึกษาจะต้องตั้งงบประมาณเพื่อดำเนินการตามโครงการนี้โดยเฉพาะ

9. กลุ่มเป้าหมายในโครงการ คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นใน
เขตชนบทยากจนระดับตำบล จำนวน 235 โรงเรียนและโรงเรียนที่คาดว่าจะจัดตั้ง
ขึ้นใหม่ในช่วงของแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 6 นี้แบ่งออกเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ปีงบประมาณ 2530 จะครอบคลุมเป้าหมาย
นักเรียนชั้น ม.1 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
ระดับตำบลในเขตพื้นที่เป้าหมายชนบทยากจน 38
จังหวัด

ระยะที่ 2 ปีงบประมาณ 2531 จะครอบคลุมเป้าหมาย
นักเรียนชั้น ม.1 และ .ม.2 ในโรงเรียนมัธยม
ศึกษาตอนต้นเป้าหมายเดิม

ระยะที่ 3 ปีงบประมาณ 2532 จะครอบคลุมเป้าหมาย
นักเรียนชั้น ม.1, ม.2 และ ม.3 ในโรงเรียน
มัธยมศึกษาตอนต้นเป้าหมายเดิม

ระยะที่ 4 ปีงบประมาณ 2533-2534 เป็นช่วงเวลาของ
การติดตามประเมินผลโครงการและรายงาน

10. เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ใน
โครงการนี้จะต้องรณรงค์ด้วยมาตรการต่าง ๆ เพื่อเสริมการขยายโอกาสทาง
การศึกษาของนักเรียน เป็นต้นว่า

- 10.1 ร่วมมือกับโรงเรียนประถมศึกษาจัดชั้นเรียนมัธยม
ศึกษาตอนต้น โดยใช้อาคาร สถานที่ บุคลากรของโรงเรียนประถมศึกษา
- 10.2 จัดที่พักในโรงเรียนให้แก่นักเรียนในชนบทห่างไกล
- 10.3 ส่งเสริมโครงการโรงเรียนพี่ โรงเรียนน้อง ให้
มีส่วนช่วยการดำเนินงานของโครงการนี้

11. จัดให้มีการประชุมสัมมนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและ
เอกชน ภายหลังการดำเนินงานตามโครงการเป็นระยะ ๆ เพื่อการแก้ปัญหา
การพัฒนางานและการร่วมมือกันในการดำเนินงานตามโครงการ

12. จัดให้มีการประเมินผลกระทบบจากการดำเนินงานตามโครง
การในเรื่องอาชีพ เศรษฐกิจ การใช้แรงงานเยาวชน คุณธรรม จริยธรรม
การสาธารณสุข รวมทั้งเจตคติต่อการศึกษาของประชาชน

13. จัดทำสรุปผลการดำเนินงานเพื่อเสนอแนะกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐบาลในการขยายการศึกษาภาคบังคับ เป็น 9 ปีในปีพ.ศ. 2534

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษา ได้มีการวางมาตรการที่สำคัญต่าง ๆ ที่จะให้มีการดำเนินงานให้ตรงตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ ดังต่อไปนี้

1. การบริหารหลักสูตร

โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ได้มีการจัดการบริหารหลักสูตรออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1.1 การบริหารหลักสูตรในรูปแบบปกติ เช่นเดียวกับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นทั่วไป

1.2 การบริหารหลักสูตรในรูปแบบกึ่งระบบโรงเรียนให้นักเรียนวิชาสามัญเต็มหลักสูตรเพียงครึ่งวัน ส่วนอีกครึ่งวันให้เรียนวิชาอาชีพและการฝึกปฏิบัติงานอาชีพ หรือช่วยเหลืองานอาชีพของบิดา มารดา หรืออาจจัดให้มีการเรียนในอีกลักษณะหนึ่ง คือจัดเวลาเรียนและการหยุดพัก เรียนตามความเหมาะสมกับฤดูกาลของการประกอบอาชีพของผู้ปกครอง

2. การยกเว้นการชำระเงินบำรุงการศึกษา

เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โครงการนี้ผู้ปกครองไม่ต้องชำระเงินบำรุงการศึกษาและอื่น ๆ ให้แก่โรงเรียน เช่น ค่าลงทะเบียนรายวิชา ค่าวัสดุฝึก หรือค่าภาคปฏิบัติ, ค่าบำรุงสุขภาพ, ค่าบำรุงห้องสมุด ฯลฯ รวมทั้งสิ้นประมาณปีละ 400-500 บาท

3. การให้หนังสือพิมพ์เรียน

เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายแก่ผู้ปกครองในด้านหนังสือเรียนและสมุดแบบฝึกหัด โครงการนี้จะจัดหาหนังสือให้พิมพ์เรียน และจัดหาสมุดแบบฝึกหัดประกอบการเรียนให้ตามความเหมาะสม ซึ่งจากโครงการนี้จะลดภาระของผู้ปกครองประมาณปีละ 400 บาทต่อคน

4. การลดค่าใช้จ่ายในด้านการแต่งกายและด้านกิจกรรมต่าง ๆ

โดยระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ นักเรียนจะต้องแต่งกายตามเครื่องแบบที่กระทรวงกำหนด และจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ลูกเสือ ยุวกาชาด กีฬา ชุมนุมต่าง ๆ นักเรียนในโครงการจะได้รับการผ่อนผัน

ให้ใส่เครื่องแต่งกายที่มีอยู่ และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องแบบ หากจำเป็นต้องมีเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของกิจกรรมใด โครงการนี้จะช่วยดำเนินการจัดหาให้ตามความเหมาะสม

5. การสร้างที่พักอาศัยของนักเรียนในโรงเรียน

โรงเรียนในโครงการบางโรงเรียน จะได้รับการส่งเสริมให้จัดหาที่พักให้แก่นักเรียนตามความเหมาะสมในกรณีที่นักเรียนอยู่ห่างไกลจากโรงเรียนมาก หรือนักเรียนมีปัญหาต่าง ๆ เป็นต้นว่าขาดผู้อุปการะ โดยให้นักเรียนเหล่านี้เข้ามาพักอาศัยอยู่ในช่วงเวลาการเรียน การดำเนินชีวิตประจำวันจะต้องเป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้ ในแนวทางปฏิบัติของกรมสามัญศึกษาโดยพื้นฐานหลักการของการให้นักเรียนได้ช่วยตนเองให้มากที่สุดในการอยู่ การกิน พร้อมทั้งการฝึกวิชาอาชีพ ลักษณะนิสัยการทำงาน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านมาตรการนี้ผู้ปกครองอาจต้องมีส่วนร่วมในค่าใช้จ่ายในเรื่องการกินการอยู่บ้างตามความจำเป็น

6. การจัดหน่วยการเรียน

ในกรณีที่กรมสามัญศึกษายังไม่อาจจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นระดับตำบลได้อย่างทั่วถึง หากเห็นเป็นการสมควรและเป็นไปตามแนวทางปฏิบัติที่กรมสามัญศึกษากำหนดขึ้น อาจจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษา กับโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ โดยใช้ทรัพยากรร่วมกันในการเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดย

- ใช้ห้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- รับนักเรียนเข้าเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากนักเรียนที่จบ ป.6 ของโรงเรียนนั้น และโรงเรียนใกล้เคียง
- ขอความร่วมมือ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ และครู-อาจารย์ของโรงเรียนประถมศึกษานั้นช่วยดำเนินงานในด้านการบริหารด้านการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการศึกษา โดยกรมสามัญศึกษาส่ง ครู อาจารย์ เข้าร่วมดำเนินการ

7. โครงการโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง

เพื่อเป็นการเร่งรัดส่งเสริมโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา กรมสามัญศึกษาได้กำหนดให้โรงเรียนพี่ ซึ่งเป็นโรงเรียนใหญ่ในจังหวัด ได้มีส่วนช่วยเหลือโรงเรียนน้อง ซึ่งเป็นโรงเรียนหลัก โดยเฉพาะในด้าน

หนังสือเรียน สื่อ อุปกรณ์การเรียน ครูอาจารย์ วิทยากร การเงินตามความจำเป็นและความเหมาะสม ฯลฯ

8. การสร้างชุดการเรียนด้วยตนเองเพื่อช่วยเหลือการเรียนการสอน

เพื่อเป็นการช่วยเหลือและส่งเสริมคุณภาพการเรียนทั้งในวิชาสามัญและวิชาอาชีพ หน่วยงานของกรมสามัญศึกษาได้ร่วมมือกันสร้างชุดการเรียนด้วยตนเองให้แก่ักเรียนของโรงเรียนในโครงการ ซึ่งนอกจากจะใช้ในการเรียนการสอนในห้องเรียน แล้วยังสามารถนำไปให้เรียนด้วยตนเองนอกห้องเรียนหรือที่บ้านได้อีกด้วย

9. แนวทางการจัดสอนวิชาอาชีพ

ลักษณะวิชาอาชีพที่จัดสอน

1. อาชีพตามแนวทางของบิดา มารดา ผู้ปกครอง
2. อาชีพที่มีทรัพยากรและวิทยากรท้องถิ่นเกื้อหนุน
3. อาชีพที่เป็นความต้องการของชุมชน
4. กิจกรรมอาชีพที่เป็นเครือข่ายของหน่วยผลิตใหญ่

เนื้อหาสาระการเรียนการสอน

1. วิชาอาชีพหลัก เช่น การทำนา การทำสวน ฯลฯ
2. วิชาอาชีพเสริมอาชีพหลัก เช่น การทำปุ๋ยหมัก การเพาะเห็ดฟาง การเลี้ยงผึ้ง การซ่อมเครื่องสูบน้ำ ฯลฯ
3. วิชาเสริมการประกอบอาชีพ เช่น การสหกรณ์ การขาย การจัดการ ความประหยัด และการพึ่งตนเอง

ในเรื่องของการสอนวิชาอาชีพนี้ เพื่อให้การสอนวิชาอาชีพด้วยวิธีการเช่นนี้ประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่ง โรงเรียนในโครงการจะต้องดำเนินการดังนี้

1. ดำเนินการสำรวจอาชีพท้องถิ่นของประชาชนและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งบุคลากรที่มีความสามารถหรือมีผลงานดีเด่นทางการอาชีพทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งสามารถมาเป็นวิทยากรในการเรียนการสอนวิชาอาชีพแก่นักเรียนได้

2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความเป็นไปได้ ในการสอนวิชาอาชีพท้องถิ่นตามลักษณะ และ เนื้อหาสาระดังกล่าว
 3. จัดสร้างหลักสูตรและ เนื้อหาสาระการเรียนการสอนวิชาอาชีพให้แก่นักเรียน
 4. คำเนิการและประสานงาน รวมทั้งขอความร่วมมือจากบุคลากรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและ เอกชนจัดสอนวิชาอาชีพให้แก่นักเรียน
 5. ส่งเสริมการฝึกงานและการลงมือกระทำจริง เพื่อการผลิต รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนได้ช่วยเหลือการประกอบอาชีพของบิดา มารดา
 6. ส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ และการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนด้วยมาตรการและวิธีการต่าง ๆ เช่น การสหกรณ์
10. การสร้างความสัมพันธ์กับกระบวนการการศึกษานอกโรงเรียน
 การศึกษาในรูปแบบกึ่งระบบโรงเรียนนี้เป็นกระบวนการจัดการศึกษาระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในช่วงเวลาที่นักเรียนมิได้เรียนอยู่ในห้องเรียนโดยเฉพาะในภาคบ่ายควรจะได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนตามโครงการการศึกษานอกโรงเรียนตามท้องถิ่นนั้น ๆ ตามความเหมาะสม พร้อมทั้งส่งเสริมให้กิจกรรมตามโครงการการศึกษานอกโรงเรียนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนให้แก่เรียนในโครงการอีกด้วย
11. การประสานงานและการร่วมมือช่วยเหลือการดำเนินงานตามโครงการ
 โครงการนี้จะสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ต้องได้รับความร่วมมือจากบุคลากรและหน่วยงานหลายฝ่ายในกรมสามัญศึกษาและกรมอื่น ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งบุคลากรและหน่วยงานนอกกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งภาครัฐและเอกชน

เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและมาตรการที่ได้วางไว้ กรมสามัญศึกษา จึงได้มีการวางแผนการดำเนินการเพื่อควบคุมกำกับมาตรการที่ได้วางไว้ ดังต่อไปนี้

1. กรมสามัญศึกษาเขียนโครงการนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่ออนุมัติ พร้อมทั้งจัดนำแนวทางบริหารโครงการ คู่มือการบริหารหลักสูตร และ เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ตามโครงการ

2. จัดประชุมชี้แจงบุคลากรหลักที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือในการดำเนินงาน

3. จัดให้มีการสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผนและดำเนินการตามมาตรการต่าง ๆ ในการขยายโอกาสทางการศึกษา เช่น การจัดตั้งโรงเรียนใหม่ การขยายชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา การจัดที่พักในโรงเรียน โครงการโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง

4. จัดให้มีการสำรวจทรัพยากรและวิทยากรท้องถิ่น และการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่น

5. เร่งรัดและสนับสนุนส่งเสริมให้คณะกรรมการการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมจังหวัด คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด คณะกรรมการสามัญศึกษาจังหวัดเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงาน พร้อมทั้งสนับสนุนส่งเสริมให้องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในและนอกกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งภาครัฐ และเอกชนได้ร่วมมือกันช่วยเหลือสนับสนุนงานของโครงการ

6. กรมสามัญศึกษาจัดหาบทเรียนสำเร็จรูป สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ทั้งวิชาสามัญและวิชาอาชีพให้แก่โรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายพร้อมทั้งจัดหางบประมาณในการดำเนินงาน

7. โรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายประชาสัมพันธ์และประสานงานเพื่อการรับนักเรียนเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พร้อมทั้งกำหนดแผนและโครงการในชั้นปฏิบัติการโดยเฉพาะในเรื่องของการสอนวิชาอาชีพท้องถิ่น

8. จัดให้มีการสัมมนา ผูกอบรมผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ และศึกษานิเทศก์เพื่อให้ร่วมมือกันดำเนินงานตามโครงการ

9. จัดให้มีการรายงานผลการดำเนินงานพร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคเป็นระยะ ๆ

10. จัดให้มีการประเมินผลด้านการบริหารของโรงเรียนและท้องถิ่นในช่วงก่อนการดำเนินงานโครงการ และจัดให้มีการประเมินผลระหว่างและหลังจากการดำเนินงานตามโครงการเป็นระยะ ๆ ทั้งในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลที่ได้รับ

11. จัดให้มีการกระบวนการทางด้านติดตามผล นิเทศ ส่งเสริมยกย่อง เชิดชูผลงานดีเด่น เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและแบบอย่างที่ดีในการดำเนินงาน

จากจุดประสงค์ เป้าหมายและมาตรการต่าง ๆ ของโครงการที่ได้กำหนดไว้ ทางกรมสามัญศึกษาได้มีความคาดหวังผลที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ นักเรียนสามารถประกอบอาชีพได้โดยเฉพาะอาชีพท้องถิ่น
2. ด้านสังคม เยาวชนมีงานทำในท้องถิ่น ลดการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง
3. ด้านเจตคติที่ดีต่อการศึกษา นักเรียนช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพได้ ผู้ปกครองจะมีเจตคติต่อการศึกษาดีขึ้น
4. ด้านความมั่นคงของชาติ เยาวชนได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและของชุมชนให้สูงขึ้น

การใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มี 2 แบบ

1. ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 นักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรนี้เรียกว่า แบบปกติ
2. ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 แต่ปรับปรุงแบบการเรียนให้มีการเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การเรียนแบบนี้เรียกว่าแบบกึ่งโรงเรียน

สำหรับการจัดการเรียนการสอน แบบกึ่งระบบโรงเรียนหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษาได้สรุปผลเมื่อปี 2531 ในการประชุมสัมมนาบุคลากรโรงเรียนที่เปิดสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนว่าการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนควรมีหลักการจัดการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

1. ใช้โครงสร้างหลักสูตรและระเบียบการประเมินผล เช่นเดียวกับนักเรียนปกติ
2. การเรียนของนักเรียนไม่ต้องมาเรียนเต็มเวลาเหมือนกับนักเรียนปกติ เวลาที่ไม่มาเป็นเวลานี้ทางโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ไปใช้แรงงานช่วยเหลือผู้ปกครองตามความจำเป็น และในช่วงเวลาที่นักเรียนไม่ได้

มาโรงเรียนเหมือนกับนักเรียนปกติ นั้น ทางโรงเรียนจะได้จัดการเรียนการสอน หรือกิจกรรมให้เช่น บทเรียนสำเร็จรูป และ เมื่อผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ก็นับ คาบเวลาเรียนให้ตามเกณฑ์

5. แนวคิดเกี่ยวกับการขยายการศึกษาภาคบังคับ

จากการที่โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษา เกี่ยวข้องกับการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปีของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้กำหนดเป้าหมายในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ไว้อย่างชัดเจน คือ "นักเรียนที่จบ บ.6 ได้เรียนต่อชั้น ม.1 ประมาณร้อยละ 65-70 ทั้งนี้เพื่อ เป็นการเตรียมการจัดการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปีในโอกาสต่อไป" (ประมวล เสนาฤทธิ, 2528)

นอกจากนี้ประเด็นเรื่องการศึกษาภาคบังคับนี้มีผู้ให้ทัศนะไว้ หลายท่าน คือ

ก่อ สวัสดิภาพิษฐ์ และคณะ (2524) เสนอว่า การจัดการมัธยมศึกษาตอนต้นควรจะเป็นการศึกษาที่ทุกคนมีโอกาสได้เรียนเป็นการศึกษาสากล (Universal Educational) การจัดการศึกษาในอนาคตควรจัดให้ประชาชนทุกคนอยู่ในระบบโรงเรียนอย่างน้อยจนถึงอายุ 15 บริบูรณ์ หรือจนจบมัธยมศึกษาตอนต้น

วิบูลย์ลักษณ์ ทองเชื้อ และมนตรี มีลาโย (2524) ได้เสนอ มาตรการการศึกษาในทศวรรษหน้าว่า "ควรเพิ่มการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี"

จากผลการวิจัยซึ่งสำรวจความเห็นของผู้ปกครองนักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียนและครูปฏิบัติการสอน พบว่า "ทุกกลุ่มมีความเห็นโดยทั่วไปว่าควร ขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปเป็น 9 ปี ด้วยเหตุผลว่าจบเพียงประถมศึกษา ในปัจจุบันยังประกอบอาชีพไม่ได้ และเป็นภาระระดับการศึกษาของชาติด้วย" (ชนิดา รักษ์พลเมือง และคณะ, 2527)

หวาน พินธุพันธ์ (2530) กล่าวว่า

เป็นเรื่องยากอย่างยิ่งที่จะบังคับให้เด็กเรียนต่อจาก 6 ปีเป็น 9 ปี เพราะเราเท่าที่ผ่านมามีเด็กจบ บ.6 แล้วเรียนต่อชั้น ม.1 ยังไม่ถึง ร้อยละ 50 เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองไม่สามารถให้บุตรหลานของตนเรียน ต่อ ม.1 ได้...ทั้งยังไม่แน่ใจว่าเมื่อบุตรหลานของตนเรียนต่อ ม.1 และ จบ ม.3 แล้วจะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของครอบครัวได้...จึงยังไม่ ควรขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปีเป็น 9 ปีในตอนนี้

ระพี สาคริก (2530) กล่าวว่า "ก่อนกล่าวถึงการศึกษาภาคบังคับ กับภาวะปัญหาของสังคมไทย เราต้องทบทวนความเข้าใจที่มีต่อการศึกษาระ การหนึ่ง การบังคับคนกับสิ่งที่เบ็ดเตล็ดและผลประการหนึ่ง และภาวะที่เป็นปัญหา ที่สังคมไทยเผชิญอยู่ในปัจจุบันอีกประการหนึ่ง" และได้ขยายความเพิ่มเติมว่า การทำให้คนคิดเลขเก่ง เขียนหนังสือและอ่านหนังสือคล่องและอยู่ในโรงเรียน มากขึ้นไม่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่ทำให้สังคมไทยดีขึ้นเสมอไป ไม่ควรบังคับ หรือยึดเยี่ยสิ่งที่อยู่ภายนอกให้แก่คนด้วยอำนาจ

ประเวศ ะสี (2530) กล่าวว่า

...การศึกษาภาคบังคับที่มีอยู่แล้วมันเป็นอย่างไร...มันก่อปัญหาให้สังคม แล้วเรายังไปยึดต่อคือ ขยายของที่มีปัญหาอยู่แล้ว มันก็เห็นชัดเจนว่ามันไป ต่อยอดเพิ่มปัญหานั้นขึ้นอีก... มันทั้งทำลายและทำร้ายประชาชนทำให้เรา สิ้นเนื้อประดาตัว ครอบครัวแตกแยก ฟังตนเองไม่ได้ทางเศรษฐกิจ การ ศึกษาไม่ได้ไปช่วยแก้แต่อาจซ้ำเติมเข้าไปอีกด้วย... แต่เรายังบังคับเขา ว่าต้องศึกษา มันไปมัดมือชก มันควรไปทำให้เขาเห็นดี ให้เขาเลือก ให้ เขาอยาก... ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยเลย ควรปรับปรุงเสียก่อนให้มันดี ให้มันเหมาะ ไม่ต้องบังคับหรือก คนจะชอบ ชอบไปตลอดชีวิต

เกี่ยวกับการขยายการศึกษาภาคบังคับเพิ่มขึ้นไปอีก 3 ปี นั้นพลเอก มานะ รัตนโกเศศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนวความคิด ว่า (2533)

การขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานอีก 3 ปี เป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการยกระดับการศึกษาของชาติให้ทัดเทียมนานาประเทศ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ไม่ให้เกิดเรื่องซ้ำซ้อนใด ๆ ที่ส่วนประดมจะมาช่วยจัดการเรียนการสอนระดับมัธยม เพราะอยู่ในสถาบันเดียวกัน... เด็กคนไหนต้องการเรียนต่อก็เรียนมัธยม คนไหนอยากอยู่ในพื้นที่ช่วยพ่อแม่ทำงานก็เรียนมัธยมสังกัด สปช. ถึงแม้มัธยมจะจัดโรงเรียนมัธยมชนบทเพื่ออาชีพอยู่แล้วก็ตาม ก็ถือเป็นการช่วยกัน

นายเกียรติ อัมพรจันต์ ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ (2533) ได้เสนอแนวความคิดว่า "การขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปจะทำให้เด็กได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น หากเด็กที่จบ ป.6 อายุเพียง 12 ปี ไม่สามารถเข้าตลาดแรงงานได้ ถ้ายืคออกไปเป็น 15 ปี จะเป็นผลดีต่อตัวเด็กเอง"

นายโกวิทย์ วรพิพัฒน์ อธิบดีกรมสามัญศึกษา (2533) ได้กล่าวว่า

เป็นแนวคิดที่ดีมาก... ก็คงต้องปรึกษากันต่อไป ในส่วนของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษานั้น ถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องพยายามดูแลให้เด็กได้รับการศึกษาให้มากที่สุดที่จะทำได้ และเมื่อมีสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) มาช่วยอีกแรงก็ยิ่งดี เพราะจะได้เก็บคอกเด็กที่ไม่ได้ตั้งใจจะเรียนชั้นมัธยมศึกษาให้เข้ามาเรียน

นายสำเร็จ นิลประดิษฐ์ เลขาธิการคุรุสภา (2533) ได้กล่าวว่า

คนเห็นด้วยที่จะให้มีการขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปอีก 3 ปี เพราะเด็กที่จบชั้น ป.6 ออกมาอายุยังไม่ถึงขั้นที่จะเข้าทำงานได้ ทำให้ต้องว่างงานอยู่ 2-3 ปี ทำให้แรงงานในส่วนนี้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ และจะช่วยให้คนยากจนที่ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษามีโอกาสได้เข้าศึกษาต่อ เพื่อจะได้มีความรู้ไปประกอบอาชีพแต่ไม่เห็นด้วยที่จะมีการบังคับในขณะที่ไม่มีความพร้อม... ไม่เห็นด้วยที่จะให้ สปช. เป็นผู้จัด เพราะเป็นงานซ้ำซ้อนกับกรมสามัญศึกษา

นายใหม่ ศิริวกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
(2533) ได้กล่าวว่า

การขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปีของกระทรวงศึกษาธิการมีเงื่อนไขว่าต้องทดลองทำไปก่อนในพื้นที่ที่มีความพร้อม ไม่เป็นการบังคับต้องดูความพร้อมของประชาชนที่จะส่งบุตรหลานไปเรียน และพิจารณาขยายเป็นพื้นที่ไปส่วนในปี 2538 จะครอบคลุมทั่วประเทศได้หรือไม่เป็นเรื่องของเวลา หากยังช้าประเทศไทยจะล้าหลัง เพราะในต่างประเทศนั้นมีการบังคับอย่างน้อย 12 ปี สำหรับที่มีผู้ให้ความเห็นว่าน่าจะให้กรมสามัญศึกษาเป็นผู้จัดการนั้น คนคิดว่าสำนักงานสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) มีความพร้อมในเรื่องของสถานที่คือมีโรงเรียนกระจายอยู่ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ แต่ถ้าจัดเป็นรูปแบบที่ดีน่าจะได้มีการผสมผสานกันกับกรมสามัญศึกษา โดยแบ่งครูมาช่วยสอน

จะเห็นได้ว่าได้มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขยายการศึกษาภาคบังคับอย่างมากมาย และแตกต่างกันออกไป บ้างก็แสดงความคิดเห็นในทางองหว่า ใยว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานแต่เดิมนั้นยังไม่เพียงพอจะรองรับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี บางกลุ่มก็แสดงความคิดเห็นที่คัดค้านโดยให้ทรศนะว่า การขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปอีก 3 ปีเป็น 9 ปีนั้นจะทำให้เกิดความสูญเสียเวลา กาลังงาน แต่อย่างไรก็ตามคงไม่มีใครปฏิเสธว่าการที่ประชาชนส่วนใหญ่จะมีความฉลาด มีความรู้พื้นฐานสูงชันนั้นจะไม่ใช่วิธีเพิ่มคุณภาพของประชากร ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การขยายระดับความรู้ขั้นพื้นฐานของประชากรทั่วประเทศให้สูงชันจึง เป็นความจำเป็นที่ต้องกระทำแต่การบังคับให้ประชากรเข้าสู่ระบบการเรียนรู้เพื่อให้ได้จำนวนปีครบเกณฑ์มาตรฐานที่สากลประเทศยอมรับนั้น เป็นสิ่งที่ควรจะต้องพิจารณาทบทวนเพื่อแสวงหาทุกวิธีเสียใหญ่ (ทวีป อภิสัทธ์, 2533)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา, โอกาสทางการศึกษา งานวิจัยส่วนใหญ่ที่พบมักจะเป็น การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือดังต่อไปนี้

ชูเพ็ญศรี วงศ์พุทธา (2514) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เด็กวัยรุ่นไทยในชนบทเลือกทำงานหรือศึกษาต่อหลังจากการศึกษาภาคบังคับ พบว่าระดับการศึกษาของบิดามีส่วนสำคัญต่อการศึกษาระดับสูงของบุตรอย่างมาก บิดาที่ได้รับการศึกษาสูง อัตราส่วนของบุตรที่เรียนต่อจะมากกว่าบุตรที่บิดาได้มีการศึกษาค่าหรือไม่เคยเรียนหนังสือเลย คือ บิดาที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 บุตรจะได้เรียนต่อถึงร้อยละ 72.7 ส่วนกรณีที่บิดามีการศึกษาค่ากว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือบิดาที่ไม่ได้เรียนหนังสือมาก่อน บุตรจะได้เรียนต่อเพียงร้อยละ 8.3 และ 7.2 ตามลำดับ

จากการศึกษาของผกาทิพย์ กระจ่มทอง (2522) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบความมุ่งหวังของบิดา เกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในเขตเมืองและเขตชนบทของไทย พบว่าบิดาที่อาศัยอยู่ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทที่ยังมีการศึกษาระดับสูงเท่าใดก็ยังมีระดับความมุ่งหวังในการศึกษาของบุตรสูงขึ้นด้วย ขณะที่บิดาที่ไม่มีการศึกษาเลยในเขตชนบทต้องการให้บุตรศึกษาสูงกว่าคนเล็กน้อย

จากการศึกษาของเทียมจันทร์ จาคัญญาประทีป (2533) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตการศึกษา 7 พบว่า ระดับการศึกษาของบิดาเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญที่สุดในการแยกกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ ส่วนระดับการศึกษาของมารดาเป็นตัวแปรที่มีส่วนเพียงเล็กน้อยในการใช้แยกกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ

จากการศึกษาของสงัด อุทรานันท์ (2513) พบว่า นักเรียนที่ไม่เรียนต่อส่วนใหญ่ มีหนังสือเรียนไม่ครบ มีสมุดสำหรับเขียนไม่เพียงพอ และมีเครื่องเขียน คือ ดินสอ ไม้บรรทัด ขางลบไม่ครบ ส่วนเด็กที่เรียนต่อจะมีลักษณะตรงกันข้ามเด็กกลุ่มที่จะไม่เรียนต่อเมื่อขอเครื่องเรียนจากผู้ปกครองเด็กจะต้องรอหลายวันจึงจะได้รับเครื่องเรียนตามที่ขอ เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจทางครอบครัวยากจนทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนและการเข้าเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไป

ศักดิ์ มาสุขนิรันดร์ (2513) พบว่า ชาชนบทส่วนใหญ่ยังนิยมส่งลูกเข้าเรียนเพียงชั้นประถมปีที่ 1-4 ซึ่งยังเป็นการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น เพราะหัวหน้าครอบครัวเหล่านั้นเกรงว่าจะไม่มีเงินพอในการส่งให้ลูกเรียนหนังสือต่อไป

จากการศึกษาของนภคล คุ่มประวัติ (2517) พบว่า ครอบครัวที่มีฐานะดีส่วนใหญ่มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นไปมากกว่าครอบครัวที่มีฐานะยากจน และอัตราส่วนของความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจะลดลงตามลำดับของระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

ซึ่งการศึกษาของนภคล คุ่มประวัตินี้จะคล้ายกับการศึกษาของผกาทิพย์ กระหม่อมทอง (2521) พบว่า บิดาที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองทุกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ มีความมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับมัธยมศึกษาชั้นไปมากที่สุด รองลงมามุ่งหวังให้บุตรเรียนเท่าที่สามารถและบิดาที่มีฐานะร่ำรวย จะมีความมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับมัธยมศึกษาสูงกว่าบิดาฐานะปานกลางและยากจน ส่วนบิดาในเขตชนบทจะมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับประถมศึกษามากที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งบิดาที่มีฐานะยากจน จะมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับประถมศึกษาเท่านั้น

สุภางค์ จันทวนิช (2522) ได้ศึกษาเกี่ยวกับโอกาสการเข้าศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนที่จบชั้น ป.7 ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อเนื่องมาจากปัจจัยทางด้านครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะบิดามารดาที่มีอาชีพเกษตรกรรม

จากผลการวิจัยของบุญมา นครินทร์ และ สิริพรรณ เชอรากุล (บุญมา นครินทร์ และ สิริพรรณ เชอรากุล 2525) ได้ยืนยันในเรื่องเศรษฐกิจและสังคมมีอิทธิพลต่อโอกาสทางการศึกษาของนักเรียน กล่าวคือ ผลจากการวิจัยเรื่องโอกาสการเข้าศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนปลายพบว่าสถานะภาพทางเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะองค์ประกอบของสถานภาพในส่วนที่เกี่ยวข้องกับฐานะทางการเงิน หรือการประกอบอาชีพเป็นปัจจัยที่มีผลให้เด็กเรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 ไม่ได้เข้าเรียนต่อมากกว่าปัจจัยด้านอื่น

จากผลการวิจัยของประเสริฐ แก้วเพชร (2527) พบว่า ผู้ปกครองที่บุตรไม่ได้เรียนต่อส่วนใหญ่จะมีรายได้น้อย คือ ต่ำกว่า 3,000 บาท ต่อเดือน กล่าวได้ว่ารายได้ของผู้ปกครองนักเรียนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนมากที่สุด เนื่องจากผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย ต้องการให้บุตรทำงานเพื่อช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวและต้องการให้บุตรช่วยเหลือทำงานบ้านเพื่อให้ผู้ปกครองออกไปทำงานนอกบ้าน จะเห็นได้ว่ารายได้มีความสัมพันธ์กับโอกาสที่จะไม่ให้บุตรเรียนต่ออย่างมาก

การสนับสนุนของบิดามารดาหรือผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับโอกาสทางการศึกษา ดังจะเห็นได้จากกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2520) ได้สำรวจพบว่านักเรียนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อในโรงเรียนนั้น มีสาเหตุมาจากการขาดความสนใจในการศึกษาและการไม่เห็นด้วยของผู้ปกครองที่จะให้เด็กศึกษาต่อ

จากการศึกษาของบุญเพ็ง ธาณี (2529) พบว่า นักเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองให้การสนับสนุนการเรียนดี มีความสนใจต่อการศึกษาของนักเรียนดี จะได้ศึกษาต่อจำนวนสูงกว่านักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองที่ไม่ให้การสนับสนุนดีเท่าที่ควร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2532) ได้ศึกษาเรื่อง ความเป็นไปได้ของการจัดการมัธยมศึกษาให้เป็นการศึกษาเพื่อวงชน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการส่งบุตรเรียนต่อใกล้เคียงกันว่า เพื่อให้บุตรมีความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพและศึกษาต่อสำหรับเหตุผลในการไม่ส่งบุตรเรียนต่อชั้น ม.1 นั้น หัวหน้าครอบครัวทั้ง 4 ภาคให้เหตุผลว่า เพราะมีฐานะยากจน ในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในอำเภอที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำกลับให้เหตุผลว่า เห็นความสำคัญของการศึกษามากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในอำเภอที่มีอัตราการเรียนต่อสูง เหตุผลในการไม่ส่งบุตรเรียนต่อที่หัวหน้าครัวเรือนในอำเภอที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำและสูงมีความคิดเห็นตรงกัน ได้แก่ ฐานะยากจน ส่วนเหตุผลที่หัวหน้าครัวเรือนในอำเภอที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำให้เหตุผลมากกว่าได้แก่ การเห็นตัวอย่างเด็กที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาแล้วไม่ช่วยเหลืองานบ้าน

โสภณ โสมดี (2526) ได้ทำการศึกษาและวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในเขตการศึกษา 6 พบว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร กลุ่มการทำงานและอาชีพ ด้านสถานที่ที่ใช้สอน และฝึกงานตามความเห็นโดยส่วนรวมอยู่ในระดับน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งนักเรียนไปฝึกทักษะหรือปฏิบัติงานยังสถานฝึกงานอาชีพ ซึ่งได้แก่แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ ทั้งกลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นตรงกันว่ายังใช้สถานที่ดังกล่าวน้อยมาก

พริ้มเพรา คงธนะ (2526) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอนวิชาอาชีพของท้องถิ่น ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตการศึกษา 10 พบว่า 1. สื่อการสอนตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอนวิชาชีพรายวิชาต่าง ๆ มีน้อยไม่เพียงพอต่อการฝึกปฏิบัติของผู้เรียน 2. โรงเรียนขาดเงินทุกในการจัดซื้อวัสดุในการฝึกงานให้ผู้เรียน ขาดโรงฝึกงานและขาดงบประมาณสนับสนุนด้านงานอาชีพ 3. โรงเรียนขาดครูผู้สอนวิชาอาชีพที่จบการศึกษาทางสาขาวิชาอาชีพโดยตรง

ทัศนีย์ จันทรดี (2528) ได้ทำการศึกษาและวิจัยเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (รุ่นที่ 1) โดยศึกษาในด้านสังคมสงเคราะห์ พบว่า การยกเว้นเงินบำรุงการศึกษาให้แก่เด็กที่เข้าเรียน ม.1 ร้อยละ 50 ของทั้งหมดนั้นแทบทุกแห่งบอกว่าไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่ขาดแคลน แม้จะจัดหนังสือให้ยืมเรียนทุกคน แต่ละแห่งก็ยังบอกว่า ควรช่วยเรื่องเสื้อผ้า เครื่องแบบและอุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนขอให้ช่วยด้านอื่น ๆ อีก เช่น การจัดที่พักให้ จัดอาหารกลางวัน ซึ่งมากเกินกว่าที่กรมสามัญจะแบกรับช่วยเหลือได้ตามความต้องการ จึงทำให้โครงการระดมทรัพยากรจากภาคเอกชนมาช่วย แล้วก็ยังได้ผลน้อยเนื่องจากเหตุผลหลายประการ ที่สำคัญเด็กในระดับมัธยมศึกษาเป็นเด็กโคพอที่จะช่วยตัวเองได้บ้าง ผู้มีจิตศรัทธามักจะช่วยเหลือเด็กประถมศึกษามากกว่า

สมพงษ์ พลสูงเนิน (2531) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาในการดำเนินงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กที่รับนักเรียนได้ต่ำกว่าเป้าหมาย ผลการวิจัยพบว่ามีปัญหาทุกด้าน ได้แก่ กรมสามัญศึกษาไม่สามารถจัดสรรอัตราค่าจ้างครูอาจารย์ให้ตรงตามที่โรงเรียนต้องการ โดยเฉพาะครูอาจารย์ที่สอนวิชาชีพ ขาดแคลนงบประมาณ การจัดวัสดุอุปกรณ์การศึกษาจัดให้โรงเรียนล่าช้าและไม่เพียงพอ ส่วนการดำเนินงานของโรงเรียน พบว่ามีปัญหาผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา การประเมินฐานะผู้ปกครองนักเรียนเพื่อยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา ผู้ปกครองไม่ให้ข้อมูลที่แท้จริง และมีจำนวนนักเรียนเพื่อยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา มีจำนวนมากกว่าที่กำหนดไว้ หนังสือให้นักเรียนนิยมเรียนชารุคสุทฺหยา โรงเรียนขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์การศึกษา ไม่มีสถานประกอบการด้านวิชาชีพให้นักเรียนฝึกทักษะ และชุมชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรในการดำเนินงานของโรงเรียน

บรรจบ คำคุณ (2532) ได้ทำการศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาในการดำเนินงานการขยายโอกาสทางการศึกษาตามมาตรการในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 9 พบว่า

1. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานโครงการ โดยส่วนใหญ่ครู-อาจารย์ ไม่เข้าใจในโครงการและไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการทำงานตามโครงการ
2. ด้านมาตรการลดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง โรงเรียนมีปัญหากการยกเว้นเงินบำรุงการศึกษาทำให้โรงเรียนขาดความคล่องตัวในการดำเนินงานของโรงเรียน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องการให้นักเรียนแต่ง เครื่องแบบนักเรียนเพื่อความเรียบร้อย และต้องการให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับนักเรียนอื่น ๆ
3. ด้านมาตรการส่งเสริมให้นักเรียนช่วยตนเองและครอบครัว พบว่า มีปัญหาด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผลงานของนักเรียนตามโครงการที่บ้านของนักเรียนเท่าที่ควร นอกจากนี้ผู้ปกครองและนักเรียนไม่เข้าใจและไม่ต้องการเรียนแบบกึ่งระบบโรงเรียน เนื่องจากเห็นว่าการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนไม่ได้ผล

4. ด้านมาตรการส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนได้รับสื่อบทเรียนสำเร็จรูปจากกรมสามัญศึกษา แต่โรงเรียนไม่สามารถผลิตสื่อบทเรียนสำเร็จรูปด้วยตนเองได้ เนื่องจากครูอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ในการผลิต โรงเรียนได้รับบทเรียนสำเร็จรูป

5. ด้านมาตรการส่งเสริมการศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชน พบว่า โรงเรียนมีปัญหาด้านการติดต่อประสานงานกับชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่น ไม่ดีเท่าที่ควร

สังัด มิคกิตติ (2525) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดเชียงราย" กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร ครู เกษตรกรและผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกร พบว่า ผู้บริหาร ครู เกษตรกร และผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกรมีความต้องการต่อการบริการของโรงเรียนมัธยมศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ ครูมีความต้องการในการให้บริการในด้านวิชาการในระดับมากที่สุด ส่วนผู้บริหาร เกษตรกรและผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกรมีความต้องการในระดับมากด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เกษตรกรและผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกรมีความต้องการรับบริการจากโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับมากที่สุด ส่วนผู้บริหารและครูมีความต้องการให้บริการชุมชนในระดับมากด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านโภชนาการและอนามัย ด้านบริการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน ทุกกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการให้และรับบริการในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ชุมชนส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลโรงเรียน การใช้บริการชุมชนไม่มีความคล่องตัวทั้งการให้บริการโดยเฉพาะอาคารสถานที่ เพราะเป็นการบริการที่ชุมชนจะต้องมาติดต่อที่โรงเรียนในขณะที่บริการในด้านวิชาการ สุขภาพอนามัย การช่วยเหลือชุมชน และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมนั้นโรงเรียนสามารถออกไปบริการชุมชนได้

กิตติโชค ห้อยยี่งู (2527) ได้ทำการศึกษา "การมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท: การศึกษาเฉพาะกรณีในโรงเรียนถิ่นโอภาสวิทยา ในปี พ.ศ. 2527" พบว่า ในการบริการชุมชนนั้นโรงเรียนไม่สามารถจัดบริการในด้านต่าง ๆ ได้ทุกด้าน เนื่องจากโรงเรียนยังขาดการศึกษาสภาพความต้องการของประชาชนในเขตบริการของโรงเรียน ขัดจำกัดในด้านความพร้อมของโรงเรียน ระเบียบและวิธีขั้นตอนให้การสนับสนุน

โรงเรียนจากประชาชนนั้น ประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากความรู้ความเข้าใจของประชาชนและการเปิดโอกาสของโรงเรียนยังอยู่ในวงจำกัดและวิธีการที่ทางโรงเรียนสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การเข้าไปช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น และยังค้นพบว่าครูอาจารย์ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ขาดความรู้เรื่องการพัฒนาชุมชนและยังมีภาระส่วนตัวและครอบครัว จึงไม่มีเวลาในการทำงานนอกเหนือจากหน้าที่ทำการสอน

นิยม รอดเนียม (2530) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความต้องการของประชาชนในการรับบริการชุมชนและการให้การสนับสนุนโรงเรียนมัธยมศึกษา: การศึกษาเฉพาะจังหวัดศรีสะเกษ" กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ปกครองนักเรียน พบว่าด้านการศึกษา ประชาชนมีความต้องการค่อนข้างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดในการพัฒนาเพื่อการพัฒนาตนเองของนักเรียนและประชาชน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ความต้องการศึกษาผู้ใหญ่อยู่ในลำดับสุดท้าย ด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพประชาชนมีความต้องการด้านนี้สูงสุด ด้านสุขภาพอนามัยด้านการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ประชาชนมีความต้องการในระดับค่อนข้างมาก ด้านศิลปวัฒนธรรมประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการในระดับมากและค่อนข้างมาก ปัญหาและอุปสรรคในการรับบริการชุมชนและการสนับสนุนโรงเรียนมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่เป็นปัญหามาจากการสำรวจความต้องการของประชาชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ปัญหาความยากจนและความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการรับบริการและการให้การสนับสนุนโรงเรียน

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2523) ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของครูใหญ่และคณะกรรมการโรงเรียนชุมชนต่อภาระดำเนินงานของโรงเรียนชุมชน ในเขตการศึกษา 1 พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนชุมชนในเขตการศึกษา 1 มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนงบประมาณการขาดแคลนเครื่องมือสำหรับวิชาชีพ ขาดครูที่มีความรู้ในการงานวิชาชีพ ครูผู้สอนขาดความรู้ในการปรับปรุงและใช้หลักสูตรการสอน ขาดความร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานราชการอื่น ๆ และที่สำคัญผู้ดำเนินงานในโรงเรียนชุมชนไม่เข้าใจหลักภาระดำเนินงานของ

โรงเรียนชุมชนที่ถูกต้องและครูส่วนใหญ่พักอยู่นอกเขตชุมชน ทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเนื่องจากต้องรีบกลับบ้านหลังโรงเรียนเลิก

สุวิทย์ พรหมมา (2527) ได้วิจัยเรื่อง "การบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กพื้นที่ยากจนหนาแน่น จังหวัดอุบลราชธานี" พบว่าปัญหาที่อยู่ในเกณฑ์สูงด้านบุคลากรคือ ความไม่เพียงพอของบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะทางสำหรับบางหน้าที่ที่โรงเรียนต้องการ เรื่องที่พักอาศัยและภาวะเศรษฐกิจของบุคลากรสำหรับปัญหาทางด้านวิชาการ พบว่า มีปัญหาในระดับสูงเกี่ยวกับความเพียงพอและจริงจังในการสอนซ่อมเสริม และการใช้สถานประกอบการในวิชาการงานและอาชีพในท้องถิ่น ในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนไม่ว่าทำเลที่ตั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนมาใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียน การให้บุคลากรเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชน การปรับตัวและการได้รับการยอมรับนับถือมีปัญหายอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

ธวัช ทนโตภาส (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของโรงเรียนต่อการพัฒนาชุมชน เขตการศึกษา 12" พบว่าอุปสรรคของการปฏิบัติงานของโรงเรียนคือขาดความช่วยเหลือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ขาดความสามัคคีระหว่างผู้ดำเนินการ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจงานที่ปฏิบัติยังไม่ดีพอ ไม่มีการติดตามผลงานที่ปฏิบัติมาแล้ว ไม่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอและที่สำคัญที่สุดคือ ครูและคณะกรรมการยังมีฐานะยากจน ซึ่งเป็นอุปสรรคทำให้นโยบายการดำเนินงานและการปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์

จารุวรรณ วัฒนกุล (2526) ได้ศึกษาเรื่อง "ความคิดเห็นของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท" เกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน พบว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานได้แก่ ความยากจนของประชาชน ครูไม่มีเวลาขาดแคลนวัสดุ ขาดความสนใจจากประชาชน ครูขาดความสามารถในการสอนวิชาอาชีพ ความไม่รู้ของครูเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน

อารี ไชยราช (2523) ได้ทำการศึกษาและวิจัยเรื่อง "ปัญหาการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาระดับตำบลในเขตการศึกษา 10" พบว่า เนื่องจากโรงเรียนมัธยมศึกษาระดับตำบลส่วนใหญ่ตามหลักความเป็นจริงแล้วมีความยากลำบากและยุ่งกันดารมากกว่าโรงเรียนระดับอำเภอและจังหวัดอยู่แล้ว ดังนั้นการที่จะชักจูงครู-อาจารย์ที่จบมาใหม่ ๆ หรือแม้จะเป็นคนเก่าที่จะโอนย้ายไปนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง แต่โรงเรียนมัธยมศึกษาระดับตำบลก็ยังมีกฎเกณฑ์และหลักการเช่นเดียวกับโรงเรียนมัธยมศึกษาธรรมดาเหมือนระดับอำเภอและจังหวัด มีหน้าวิชาการพิจารณาความดีความชอบในระบบราชการของกระทรวงศึกษาธิการยังคำนึงถึงปริมาณงานและจำนวนนักเรียนและห้องเรียนเป็นหลักอยู่ น่าจะพิจารณาด้านการเสี่ยงและด้านความยากลำบากของงาน

ทองขาว โคตรโยธา (2521) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "งานบริหารการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 11" พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการให้บริการต่าง ๆ เช่น การแนะแนว การจัดอาหารกลางวัน น้ำดื่ม เหล่านี้แทบทุกโรงเรียนยังไม่สามารถดำเนินการได้ หรือดำเนินการแล้วแต่ขาดประสิทธิภาพ

นอกจากนี้หน่วยศึกษานิเทศกรรมสามัญศึกษา ยังได้สรุปผลการวิจัยจากการวิจัยแนวคิดของผู้บริหารและบุคลากรของโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ถึงการประเมินการดำเนินงานของโรงเรียนที่เปิดสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนในโครงการ เมื่อปี 2531 พบว่า

"โรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนตามรูปแบบจริง ๆ นั้นมีร้อยละ 85 ของโรงเรียนในโครงการทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ 15 ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการ นักเรียนในโครงการร้อยละ 92.66 ต้องช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ทำงานบ้าน ทานา ทาสวนตลอดปี โรงเรียนจัดการเรียนการสอนแบบให้นักเรียนได้เรียนนอกโรงเรียนตามจุดต่าง ๆ ที่โรงเรียนกำหนดไว้ แต่ต้องมารับคำแนะนำ และการฝึกปฏิบัติเพิ่มเติมจากครูที่โรงเรียนแม่สัปดาห์ละ 1 วัน คิดเป็นร้อยละ 44.44 แบบให้นักเรียนมาเรียนที่โรงเรียนสัปดาห์ละ 1 วัน คิดเป็นร้อยละ 16.67 แบบให้หยุดเรียนตามฤดูกาลเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว คิดเป็นร้อยละ 16.67 ใช้รูปแบบอื่น ๆ รวมกันแล้วประมาณร้อยละ 16.66

และแบบให้เรียนในโรงเรียนทุก ๆ ครั้งวันภาคเช้า หรือภาคบ่าย คิดเป็นร้อยละ 5.56"

และการสำรวจความเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียน พบว่า

"นักเรียนที่เรียนแบบกึ่งระบบโรงเรียน ร้อยละ 100 เห็นด้วยกับการเรียนตามรูปแบบที่โรงเรียนจัดขึ้น เพราะทำให้มีโอกาสได้เรียนต่อ ได้ช่วยงานบ้านและช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ และได้ฝึกปฏิบัติวิชาอาชีพ สามารถมีรายได้ระหว่างเรียนด้วย

พ่อแม่ ผู้ปกครอง ร้อยละ 100 เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนและกึ่งระบบโรงเรียนตามรูปแบบที่โรงเรียนจัดขึ้น เพราะทำให้เด็กได้มีโอกาสเรียนต่อ ได้ช่วยงานบ้านและช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ ลูกหลานของตนสามารถมีรายได้ระหว่างเรียน ได้มีการฝึกปฏิบัติอาชีพท้องถิ่นทั้งยังประหยัดค่าใช้จ่ายในด้านเครื่องแต่งกาย ค่าอาหาร ค่าพาหนะเดินทางไป-กลับ ไม่ต้องเดินทางไกลเพราะได้เรียนตามศูนย์วิชาการที่โรงเรียนจัดขึ้น

ครู อาจารย์ ผู้ทำการสอน ร้อยละ 64.70 เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนที่โรงเรียนจัดขึ้น เพราะทำให้นักเรียนมีโอกาสได้เรียนต่อ ได้ช่วยงานบ้านและช่วยพ่อแม่ผู้ปกครองประกอบอาชีพ นักเรียนสามารถมีรายได้ระหว่างเรียน อีกส่วนหนึ่งร้อยละ 35.30 ไม่เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียน เพราะโรงเรียนยังไม่พร้อมหลาย ๆ ด้าน ทั้งยังเป็นการเพิ่มภาระแก่ครูอีกด้วย และเกรงว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มนี้จะอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

ผู้บริหารโรงเรียนร้อยละ 94.12 เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนที่โรงเรียนจัดขึ้น เพราะทำให้นักเรียนมีโอกาสได้เรียนต่อ ได้ช่วยงานบ้านและช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ ได้ฝึกอาชีพและสามารถมีรายได้ระหว่างเรียน อีกส่วนหนึ่งร้อยละ 5.88 ไม่เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียน เพราะเป็นการเพิ่มภาระและสร้างความยุ่งยากแก่ครู-อาจารย์ของโรงเรียน

ซึ่งจากการพิจารณาโดยรวมพบว่าประชากรทั้ง 4 กลุ่มนี้เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 90.28 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 9.72

โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาเริ่มดำเนินการเมื่อปีการศึกษา 2530 โรงเรียนได้ดำเนินการตามแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 3 ปีเต็มได้พบกับปัญหา การแก้ปัญหา และมีผลการปฏิบัติงานเป็นที่ปรากฏให้เห็น ได้มีผู้บริหารโรงเรียนได้กล่าวถึงผลการปฏิบัติงานในโรงเรียน ซึ่งนำมาสรุปเสนอได้โดยสังเขปดังนี้

สมคิด พึ่งพันธ์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านแก่งวิทยา ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนวิชาอาชีพท้องถิ่น ว่าโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาควรยึดอาชีพหลัก อาชีพเสริมของชุมชน ต้องมีทรัพยากรท้องถิ่น รู้วิธีการดำเนินงาน โดยเรียนรู้จากหลายแห่งมีตลาดและความต้องการ เน้นให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน ส่งเสริมการสอนวิชาอาชีพให้ครบวงจรสรรหาบุคลากรวิชาอาชีพ ประกาศให้แหล่งฝึกอาชีพเป็นสถานฝึกอาชีพของโรงเรียน

เดชา ธรรมศิริ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนนิวัตรราษฎร์อุบลรัตน์ จังหวัดกาญจนบุรี ได้ทำการสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการของผู้ปกครองที่มีบุตรหลาน เรียนอยู่ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานมีคุณสมบัติพอสรุปได้ดังนี้ คือ มีความเพียงพียงขันขันแข็งในการทำงาน ช่วยปรับปรุงและพัฒนางานบ้าน หาเงินได้ เรียนต่อในระดับสูงขึ้นได้ ผลการสำรวจนี้โรงเรียนจึงจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติอาชีพต่าง ๆ หลายแขนง ทั้งอาชีพการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เพื่อให้นักเรียนจะมีรายได้ระหว่างเรียนและนำความรู้ไปช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานอาชีพที่บ้าน

มณู มณีรัตน์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนปล้องวิทยาคม จังหวัดเชียงราย ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในโรงเรียนขยายโอกาสที่เรียนแบบกึ่งระบบโรงเรียนสรุปได้ดังนี้คือ กำหนดจุดประสงค์ที่จะให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง จัดทำสื่อเอกสารที่จะให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง วางแผนการติดตามผลการเรียนการ

สอนคาบนอกโรงเรียน เน้นผู้เรียนให้ตรงต่อเวลาที่กำหนด ฝึกความมีระเบียบวินัย เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ในการจัดการสอนคาบทดแทนคาบที่นักเรียนหยุดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองนั้น ครูจะต้องเป็นผู้จัดทำ จัดหาผลิตสื่อ เพื่อใช้ทดแทน เช่น บทเรียนสำเร็จรูป ใบงาน ใบความรู้ แบบฝึกหัด ข้อสอบ สไลด์ วีดิทัศน์ วิทยากรท้องถิ่น ศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

วิศิษฐ์ นุยอนรัมย์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสามบ่อย จังหวัดศรีสะเกษ ได้กล่าวถึงการนิเทศติดตามผลการปฏิบัติงานของนักเรียนที่เรียนแบบกึ่งระบบโรงเรียน สรุปได้ว่า

1. โรงเรียนมอบหมายให้ครูทุกคนรับผิดชอบในการนิเทศติดตามผลนักเรียนถึงที่บ้าน โดยเฉพาะในรายที่มีปัญหาให้สามารถปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยครู 1 คน จะรับผิดชอบดูแลนักเรียน 15 คน
2. ประชุม ครู-อาจารย์ เดือนละ 1 ครั้ง เพื่อรับปัญหา อุปสรรค และหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน
3. ประชุมคณะกรรมการผู้บังคับโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิ ภาคเรียนละ 2 ครั้ง เพื่อขอความร่วมมือในการนิเทศติดตาม แก้ปัญหาร่วมกัน
4. ผู้บริหารหรือผู้แทนของโรงเรียน เข้าร่วมประชุมสภาตำบล ทุกครั้ง เพื่อประสานงานประชาสัมพันธ์ ขอความร่วมมือและรับทราบปัญหาความต้องการของผู้ปกครองชุมชน นามารับปรุงแก้ไข
5. ร่วมประชุมหมู่บ้านในเวลากลางคืน เพื่อสร้างสัมพันธ์ ขอความร่วมมือ ปัญหาความต้องการ เพื่อปรับปรุง
6. ออกแบบสอบถาม ผู้ปกครอง

จากประสบการณ์การทำงานของอาจารย์ใหญ่โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่จัดให้มีการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนภายในโรงเรียนด้วยนั้น จะเห็นว่าต่างก็มีแนวทางการจัดที่ยึดหลักการเดียวกัน คือ มุ่งหวังให้ผู้เรียนได้ ได้รับความรู้ มีความสามารถในการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการดังที่ได้เคยกำหนดเอาไว้ว่า เด็กที่จบมัธยมศึกษาตอนต้นจะสามารถประกอบอาชีพและมีงานทำได้ในท้องถิ่น จะพ้นการลดปัญหาการว่างงานและปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงของชาติสืบไป

นอกจากนี้ ปรากฏว่า ไซยวงษ์ ได้สรุปรายงานการประเมินผลโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัด (ปีการศึกษา 2530) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2532) เกี่ยวกับผลการดำเนินงานตามโครงการได้ดังนี้

ในปีเริ่มโครงการ (ปี 2530) มีนักเรียนเข้าเรียน ม.1 โรงเรียนในโครงการเป็นร้อยละ 98.1 ของเป้าหมายและมีนักเรียนเพิ่มขึ้นจากปีก่อนเริ่มโครงการถึงร้อยละ 33.4 ทำให้อัตราการเรียนต่อ ม.1 ของผู้จบ บ.6 ในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนในโครงการเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 21.5 ในปีก่อนโครงการเป็นร้อยละ 28.4 ในปีเริ่มโครงการและทำให้อัตราการเรียนต่อของผู้จบ บ.6 ในเขตชนบทที่เรียน ม.1 ทั้งในโรงเรียนในโครงการและนอกโครงการเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.5 ในปีก่อนโครงการเป็นร้อยละ 18.5 ในปีเริ่มโครงการเช่นกัน อย่างไรก็ตามนักเรียนที่เข้าเรียน ม.1 ในโครงการได้ออกกลางคันในอัตราที่ค่อนข้างสูง คือร้อยละ 6.8 ในขณะที่อัตราการออกกลางคันของนักเรียน ม.1 โดยเฉลี่ยของประเทศประมาณร้อยละ 3

ผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการยกเว้นการเก็บเงินบำรุงการศึกษาพบว่าเดิมโครงการมีเป้าหมายในการยกเว้นการเก็บเงินบำรุงการศึกษาแก่นักเรียนในโครงการทุกคน แต่คณะรัฐมนตรีมีมติให้ยกเว้นเฉพาะนักเรียนยากจนและคงเก็บกับผู้ที่จะสามารถเสียค่าบำรุงการศึกษาได้ จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างบิดามารดาของนักเรียนในโครงการ พบว่า บิดามารดาร้อยละ 26 จะไม่ส่งเด็กเรียนต่อหากมีการเก็บเงินค่าบำรุงการศึกษา จึงอาจกล่าวได้ว่าการยกเว้นการเก็บเงินบำรุงการศึกษาช่วยทำให้เด็กเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 26 ในขณะที่ยังมีผู้จบ บ.6 อีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่มาเข้าเรียน และผู้ที่มาเข้าเรียนแล้วก็ยังมีส่วนหนึ่งที่ต้องออกกลางคันด้วยสาเหตุยากจน ต้องช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ

ผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดให้หนังสือพิมพ์เรียน พบว่า กรมสามัญยังไม่สามารถจัดงบประมาณการให้หนังสือพิมพ์เรียนได้อย่างทั่วถึง เพราะงบประมาณอันมีจำกัด จึงไม่อาจกล่าวได้ว่ามาตรการนี้มีผลทำให้ผู้ปกครองส่ง

เด็กเข้าเรียนเพิ่มขึ้นหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามจากความเห็นของผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน และครู พบว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดหนังสือให้ยืมเรียน

ผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรแบบกึ่งระบบโรงเรียน พบว่า โครงการนี้มีเป้าหมายให้นักเรียนมีโอกาสช่วยเหลืองานผู้ปกครองในขณะที่เรียนอยู่ โดยกำหนดให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีกรูปหนึ่ง จากการสอบถามความต้องการของบิดามารดา มีข้อสังเกตว่า บิดามารดาของเด็กที่เรียนแบบกึ่งระบบโรงเรียนร้อยละ 35 ต้องการให้เด็กเรียนแบบปกติ ส่วนบิดามารดาของเด็กที่เรียนแบบปกตินั้นร้อยละ 25 ต้องการให้เด็กเรียนแบบกึ่งระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียนเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองส่วนหนึ่ง ซึ่งการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวข้างต้นจะต้องใช้เวลาเพื่อให้ผู้บริหารและครู มีความเข้าใจและสามารถบริหารและจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง

ผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการยกเว้นการแต่งเครื่องแบบ พบว่า การยกเว้นการแต่งเครื่องแบบอาจไม่เป็นการดึงดูดผู้ปกครองให้ส่งเด็กเข้าเรียนมากขึ้นเท่าใดนัก ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองส่วนหนึ่งยังมีค่านิยมให้เด็กแต่งเครื่องแบบนักเรียน เพราะเห็นว่าเป็นระเบียบเรียบร้อย ง่ายต่อการดูแลช่วยลดภาระของผู้ปกครองได้ ทั้งนี้เพราะเด็กในวันนี้เป็นเด็กวัยรุ่น การที่ยกเว้นการแต่งเครื่องแบบอาจทำให้มีการประกวดประชันกัน ซึ่งอาจจะเพิ่มภาระของผู้ปกครองได้